

А. И. Кретов, канд. филос. наук, ст. препод.
 Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры,
 ул. Вознесенский спуск, 20, г. Киев, 04053, Украина

НАСЛЕДИЕ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО: ОБРАЗ "ХУДОЖНИКА-ПРОРОКА" В УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Статья посвящена проблеме образа художника как пророка в связи с творчеством Т. Шевченко, вследствие его беспрецедентного влияния в украинской культуре. Формирование этого образа является результатом взаимодействия ряда социокультурных факторов, которые и являются предметом анализа в данной статье. Прежде всего, это обусловленность самоопределения Великого Кобзаря теми стратегиями, которые зависят от поэзии и живописи, места этих сфер в обществе того времени, заданной ими меры интегрированности творческой деятельности в социальную структуру и художественную среду, значения для них мастерства и заказа. Во-вторых – отклик в шевченковскую эпоху идей Просвещения с их универсалистскими претензиями и становление в Российской империи феномена, который получил название "интеллигенции" и формировался на фоне культурного "литературоцентризма". Третье – влияние романтизма на идею творца как лидера в процессе формирования определенной общности, которая не связана с социальным неравенством и формальными иерархиями в обществе. Четвертое – это зависимость образа художника-пророка с переплетением языческих и христианских корней украинской культуры. Показано, что в последователей Т. Шевченко созданный им архетип национального художника-пророка пережил ситуации подражания, утверждения, переосмысления, даже отрицания. Такой разнообразный диалог во времени свидетельствует об актуальности наследия Т. Шевченко.

Ключевые слова: художник как пророк, художник, поэт, общность, общество, интеллигенция, литературоцентризм.

УДК 113/119:159.923.2

В. П. Кульченко, канд. філос. наук, доц.
 Національний університет біоресурсів і природокористування України,
 вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна
 kultenko@ukr.net

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ НЕЛІНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Досліджено виховний, освітній і психологічний потенціали синергетики у формуванні сучасної нелінійної особистості. Синергетика розглядається як методологія розв'язання психофізіологічних, освітніх, соціальних, комунікативних та інших проблем сучасності. З позиції психосинергетики психіка людини розглядається як відкрита гіперсистема синергетичного порядку, що має фазову структуру та перебуває в невірноваженому стані. Система в невірноважених умовах поводить себе принципово інакше та потребує засобів самозбереження, самоналаштування. Зіштовхуючись із новими для себе ситуаціями, люди реагують на них не тільки й гостро потребують вироблення нових психологічних, освітніх і поведінкових стратегій, які забезпечує синергетика. Відстоюється положення про те, що сучасний світ – це світ системної кризи в найрізноманітніших сферах життя. Такий світ потребує системного холистичного мислення, єдності фундаментальних теоретичних і практичних прикладних знань і вмінь, творчого підходу та нелінійності мислення при розв'язанні проблем.

Ключові слова: синергетика, нелінійна особистість, холізм, творче мислення, виховання, освіта.

Постановка проблеми. Сучасні філософські рефлексії просякнуті ідеєю системної кризи, в якій перебуває людство впродовж досить тривалого часу. Стрімкі зміни, що відбуваються у світі, не поліпшують, а, навпаки, часто посилюють ситуацію кризи. Людина перманентно перебуває у просторі ескалації, катастроф, глобальних небезпек. Стан світу, в якому існує людина, змінився. Найбільші зміни пов'язані з процесами глобалізації та спровокованими нею наслідками – часто неочікувано негативними й загрозливими. Найяскравіше підтвердження тому – пандемія коронавірусу та поставлені нею виклики людству, які потребують негайної реакції, ухвалення стратегічних рішень у найкоротші терміни в ім'я виживання людства. Ситуація потребує зміни стану і самої людини, оскільки, будучи нерозривно пов'язаною зі світом, вона має пристосовуватись до нього. Пристосовуватись і тоді, коли зміни зовнішнього середовища спричинені самою ж людиною.

Аналіз досліджень і публікацій. У творчості ряду філософів артикулюються проблеми кризи культури (В. Хексле, Ю. Хабермас, Ф. Хоркхаймер, Т. Адорно, М. Вебер, Д. Лукач та ін.), "колапсу рішень" (Дж. Надлер, Ш. Хібіно, Дж. Фаррелл), антропогенетичної кризи (А. Арсеньєв, В. Семенов та ін.), кризи "недосконалого суспільства" (А. Печчеї, Е. Гідденс, У. Бек) тощо.

Мета статті. Дослідити виховний, освітній та психолого-терапевтичний потенціал синергетики, її спроможність сприяти формуванню сучасної нелінійної особистості, здатної адекватно реагувати на виклики світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок ХХІ ст. чітко засвідчив потребу людства у принципово

нових інформаційно-емоційних мисленнєвих, світоглядних, етичних та поведінкових стратегіях як у вимірах внутрішньо-індивідуального буття людини, так і на рівні соціальних взаємодій. Особливо загострилось питання формування людини, здатної мислити нелінійно, творчо, критично, системно, сприймати світ у вимірах, пропонованих синергетикою. Сучасний світ потребує нелінійних особистостей. Адже суттєвою характеристикою сьогодення життя є різке збільшення швидкості та інтенсивності інформаційних процесів, які супроводжуються нелінійними змінами соціально-політичних, економічних, валеологічних, культурних та психологічних параметрів середовища людського існування.

Автор психосинергетичної моделі особистості, проф. І. Єршова-Бабенко, використовує синергетичну термінологію, а саме поняття "середовище у середовищі", "ціле у цілому", для позначення становлення людини як нелінійного цілого мікросередовища у нелінійному цілому середовищі макросвіту. Дослідниця наголошує на базовому положенні цих понять у концепції нелінійного мислення, водночас застерігаючи про небезпеки, які виникають в антропологічній сфері при їхньому некритичному використанні. Постійно змінний характер процесів макросередовища українськомовний для людини, оскільки "психологічним рефреном емоційного стану людини в цьому випадку стає страх "не встигнути", страх "не відповісти" [1]. Авторка визначає психосинергетику як площину, де сконцентровано увагу на стані внутрішнього психічного середовища людини в аспекті його нелінійності та продуктивної хаотичності. Це дозволяє їй існувати в умовах різного ступеня хао-

тизації та неперервності динамічного хаосу як на рівні умов, так і на рівні поведінки [2].

Психіка людини розглядається як відкрита гіперсистема синергетичного порядку, що має фазову структуру та перебуває в невірноваженому стані. Система в невірноважених умовах поводить себе принципово інакше та потребує засобів самозбереження, самоналаштування. Інакше можливі збої етичного характеру, що порушує проблему нооекології (екології психіки людини), екопсихології, нооетики. Іншими словами, стикаючись з новими, нетиповими для себе ситуаціями, люди реагують на них нетипово, а тому гостро потребують вироблення нових стратегій в емоційних, мисленнєвих, поведінкових та комунікативних сферах.

Психологічні рішення, які ухвалюються, можуть принципово змінити увесь хід подальшого розвитку світу. Необхідним стає формування нелінійного стратегічного мислення, що розглядається як найбільш адекватний сьогоденню спосіб світопізнання. Ключовою є проблема нормативного вибору пріоритетів, цілей та цінностей для з'ясування ступеня адекватності наших уявлень про себе на етапах змін соціально-інформаційного середовища. Людина повинна володіти знаннями історичних закономірностей світового розвитку та враховувати їх у власній діяльності. Йдеться про активне володіння масивом фундаментальних, а не суто прикладних знань. Завдяки цьому актуалізуються прогностичні здатності людини щодо усвідомлення потенційних ризиків та реалізації бажаних сценаріїв майбутнього.

Для вирішення конфліктних проблем внутрішнього світу людини важливим є налагодження механізмів нелінійного позитивного зворотного зв'язку її із зовнішнім світом. Адже внутрішній світ людини змінюється під впливом як власних станів, так і зовнішньосоціальних умов, інформаційного, емоційного навантаження. В результаті таких змін поведінкові стратегії можуть скеровуватись як у негативному (девіантному), так і в позитивному (творчому) напрямі, що по-різному виявляється і у зовнішньому середовищі, і у вимірах внутрішнього світу людини. Можливість прогнозування подальших станів складної системи означає необхідність проведення макрорівневого аналізу динаміки її змін: врахування як первинних зовнішніх цілей розвитку, так і внутрішніх психічних реакцій підсистеми на нові умови, що виникають. Йдеться про постановку цілі, її усвідомлення, про врахування можливих зворотних психологічних реакцій на неї. Врахування усіх цих складників, їхньої адекватності один одному та поведінці системи в цілому може достатньою мірою гарантувати успішність досягнення поставленої мети.

При створенні моделі нелінійної особистості головну увагу слід звертати на її якісні системні характеристики, що забезпечують єдність: єдність внутрішнього світу людини; її єдність із суспільством, з природою. Внутрішня узгодженість елементів системи є запорукою досягнення успіху. Головним завданням індивіда є усвідомлення себе як цілого, як системи. Ціле має з'ясувати себе. Таким чином воно (ціле) набуває якісно нових параметрів та характеристик, за яких вже відбувається й зміна його частин через посередництво механізмів системного узгодження. Ці принципи існування системи у синергетиці визначаються як холізм. Так їх кваліфікують класики синергетики С. Курдюмов, Г. Хакен. Принципи холізму висувають до людини вимоги розвитку спеціальних здібностей та стратегій (психоемоційних, світоглядних), адекватних характеру та стадії середовища. "Іншими словами, передбачається гнучкість мислення, відповідна його нелінійним характеристикам, темпоральності... самоорганізації, системній узгодженості" [1]. В свою чергу відбу-

ваються й зворотні впливи на особистість, що формують її цілісність, самоузгодженість та узгодженість із зовнішнім світом. Так формується внутрішнє особистісне нелінійне ментальне середовище.

У зв'язку з цим по-новому формулюється завдання для освіти – вміти визначати відповідні до вимог часу стратегії навчання, регулювати її темпоральність. Освіта, яка теж є елементом єдиної системи, має володіти сама та навчити людину навичкам створення та збереження цілісності, уміти ідентифікувати та співвідносити себе цілісного із цілісністю іншої людини або соціуму. Все це вимагає від людини уміння орієнтуватись у соціокультурному часі та просторі, бачити існуючу або ту, що виникає, смислову соціальну або індивідуальну інформаційну та ціннісну композицію, створювати свою та гармонійно, творчо узгоджувати їх при потребі.

Відкрита система передбачає взаємодії та співіснування підсистем з різного рівня швидкостями – інформаційних, поведінкових, емоційних, смислових, ціннісних, біологічних, органічних та неорганічних, часових, просторових та інших, що накладаються на швидкості внутрішніх особистісних процесів. Їхнє гармонійне узгодження й визначає рішення, які ухвалюються, ступінь їх дієвості, гармонійності всередині людини та зовні. Достатньо високий рівень швидкості операцій узгодження здатен знизити гальмівну роль свідомості, стереотипів мислення, поведінки, оскільки включаються інші фільтри, форми та рівні контролю за схвалюваними рішеннями, обраними стратегіями та характером їхнього виконання. На думку І. Єршової-Бабенко, вони належать до елементів рівня нової холістики – підсвідомості та інтуїції. На цьому рівні самовиключається негативний характер можливого рішення. Функцію контролю за прийняттям рішення виконує не свідомість, а інтелектуальна інтуїція. Але за таких обставин необхідно враховувати, що "функція цього процесу потребує наявності значного об'єму знань та позицій нооетики" [1].

Тому можна заявляти, що становлення нелінійного мислення в сучасних умовах означає формування та розвиток специфічних ментальних здібностей, вмінь і стратегій, налаштованих на стрибкоподібні зміни швидкості мисленнєвих процесів. Ці зміни відбуваються шляхом переходу до певної організації смислового рівня, володіння, створення та розпізнавання особистістю не просто зовнішніх знань, а й своїх власних внутрішніх особистісних знань, у тому числі й знання самого себе. Таким чином, йдеться про таку організацію системи, коли збільшується смислова щільність одиниці інформації, якою оперує людина.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники проблем розвитку людини в умовах сьогодення при з'ясуванні питання щодо формування в неї нових навичок світопізнання головну увагу звертають на необхідність принципових змін у системі освіти, яка за визначенням є фундаментальним базисом вироблення у людини соціально орієнтованих та адаптованих навичок пізнання світу. Світоглядна криза в освіті виявляє її найслабші місця. Серед сутнісних проблем вищої освіти фахівці вказують на наступні. По-перше, застарілі організаційно-економічні відносини в системі освіти, неадекватні економічно-політичному устрою держави. Проблемою є й ставлення до знань. У сучасному світі знання – це товар, а тому мають вартість та цінність, що не можна не враховувати при розбудові успішної освітньої системи. Особливої уваги потребує напрацювання вмінь здобувати знання у відповідності до принципу "освіта протягом життя" та інноваційний супровід отримання професійних знань (технопарки, бізнес-інкубатори, E-learning, індивідуалі-

зована освіта, наявність конкурентного середовища, ефективне використання ресурсів тощо).

Важливим культурно-антропологічним орієнтиром синергетики є креативність. Вона ґрунтується на ідеї залученості людини до активного процесу відкриттів. Під творчістю в синергетиці розуміється відкритий процес виробництва і винаходів у відкритому світі, який виробляє і винаходить. Нелінійне мислення як сучасний спосіб світопізнання виявляє себе в творчості. А творчий розвиток є умовою формування нелінійного мислення. Як зазначають А. Шевирьов та М. Романчук [4], ключем до стійкого розвитку суспільства є неперервний творчий розвиток. Адже основою успіху лідерів світової економіки є розвинута системна креативність управлінської свідомості та мислення. Креативний тип мислення передбачає принципово нову культуру мислення, суть якої полягає в розвитку інтелекту людини за допомогою нетрадиційних технологій навчання, в яких акцент робиться не стільки на організації та переробці знань, скільки на їхньому створенні.

А. Шевирьов та М. Романчук апелюють до системи креативного менеджменту (System Managing Creativity) як реалізації синергетичної парадигми мислення, в т. ч. в освіті, що дозволяє активно впроваджувати синергетичні методології в наступному вигляді (за Є. Н. Князєвою та С. П. Курдюмовим):

1. самоосвіта;
2. створення умов, за яких можлива активна продуктивна творчість, – система відкритого діалогу, прямого й зворотного зв'язку; інтерактивне навчання (У. Матурана, Т. Паск, Ф. Варела);
3. навчання, що пробуджує, – використання технологій креативного менеджменту в освіті дозволяє долати неорганізовані устремління студентів, роблячи їх творчими, інноваційними;
4. адаптивне навчання – навчання має резонансну природу: здійснюється прискорений перехід до нових, модифікованих структур знання й поведінки;
5. навчання не лише посилює сліди пам'яті та вже існуючі синаптичні зв'язки, але й перебудовує конфігурацію свідомості;
6. синергетичний підхід в освіті – це гештальт-освіта, з проявленням прихованих потенцій та перспективних тенденцій розвитку через передачу цілісних блоків інформації й перебудову ситуації навчання. Слід навчати мислити в альтернативах, пропонуючи можливість зміни темпу розвитку проблемної ситуації, її якісної логіки [4].

Апологети системи креативного менеджменту переконують, що "креативність передбачає необхідне різноманіття знань, а первинний ментальний порядок являє собою потенціальну сукупність всіх можливих порядків (П. Валері). Сценарність креативного мислення близька до моделі мисленнєвого експериментування, до балансування "на грані хаосу" (І. Пригожин) – дійсного та можливого". [4]

Таким чином, синергетика як теорія універсальних закономірностей еволюції та самоорганізації складних систем з її методологічними принципами, що враховують багатовимірність, нестійкість, альтернативність характеристик системи, заявила про свою спроможність

слугувати новим методом формування нелінійної особистості. Адже розглядаючи людину як відкриту складну систему, включену в інші системи, синергетика трактує її як таку, що здатна до саморозвитку й самоорганізації. Синергетика завдяки цьому претендує на статус нової парадигми освіти XXI століття. "В синергетичному сенсі освіта – це самоорганізація людини як цілісної, упорядкованої системи, що коеволюціонує з ідеалами культури й співвідносна з образами сучасного світу. В процесі самоорганізації людина відтворюється не лише як особистість..., але й як носій накопиченого людством життєвого досвіду" [3].

Висновок. Сучасні фахівці вже не можуть ухвалювати успішні рішення шляхом лінійного мислення чи аналізу, необхідне врахування імовірності, альтернативних способів вирішення. Це потребує більших інтелектуальних зусиль, аж до залучення штучного інтелекту для прорахунку всіх гіпотез. Сучасність потребує симбіозу в одній людині здатностей до фундаментальних теоретичних узагальнень та результативної практики, філософського стилю мислення та високого професійного рівня володіння спеціальними знаннями й навичками, комунікативними здібностями. Людина, щоб бути успішною, має володіти навичками стресостійкості, креативності, самоосвіти та розвитку впродовж всього життя, нелінійного мислення. Тому зрозумілим та необхідним є залучення синергетики до розвитку навичок нового світопізнання в межах нелінійного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ершова-Бабенко І. В. Особенности времени, синергетика и проблема концептуально стратегической модели системы высшего образования в XXI веке [Електронний ресурс] / І. В. Ершова-Бабенко. – Режим доступу: <http://spkurdymov.narod.ru>
2. Психосинергетика: методологический статус, теория и практика: Юбилейный сборник научных трудов профессора И. В. Ершовой-Бабенко. – Одесса : Фенікс, 2020. – 256 с.
3. Рабош В. Синергетика образования человека [Електронний ресурс] / В. Рабош – Режим доступу: http://lib.herzen.spb.ru/.../rabosh_5_10_178
4. Шевырѐв А. В. Формирование и развитие системно-креативного мышления – базовая стратегия образования в XXI веке [Електронний ресурс] / А. В. Шевырѐв, М. Н. Романчук. – Режим доступу: <http://spkurdymov.ru/education/formirovanie-i-razvitie-sistemno-kreativnogo-myshleniya/>

REFERENCES

1. Ershova-Babenco, Y. V. (2020). Osobennosti vremeni, synerhetika y problema kontseptualno strategicheskoi modeli systemy vysshego obrazovaniya v XXI veke [Features of time, synergetics and the problem of a conceptually strategic model of the higher education system in the XXI century]. Retrieved from <http://spkurdymov.narod.ru>.
2. *Psychosynerhetika: metodolohicheskyy status, teoriya y praktika: yubileynyy sbornik nauchnykh trudov professora Y. V. Ershovoy-Babenko*. [Psychosynergetics: methodological status, theory and practice: jubilee collection of scientific works of Professor I. V. Ershova-Babenco] (2020). Odessa, Feniks.
3. Rabosh, V. (2020). Synerhetika obrazovaniya cheloveka [Synergetics of human education]. Retrieved from http://lib.herzen.spb.ru/.../rabosh_5_10_178.
4. Shevyrev, A. V., Romanchuk, M. N. (2020). *Formirovaniye y razvitiye sistemno-kreativnogo myshleniya – bazovaya strategiya obrazovaniya v XXI veke* [Formation and development of systemic and creative thinking – the basic strategy of education in the XXI century]. Retrieved from: <http://spkurdymov.ru/education/formirovanie-i-razvitie-sistemno-kreativnogo-myshleniya/>.

Надійшла до редколегії 12.10.20

V. P. Kulenko, PhD, Associate Professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15, Heroes of Defense Street, Kyiv, 03041 Ukraine

TO THE PROBLEM OF FORMATION THE SYNERGETIC MODEL OF NONLINEAR PERSONALITY

The article investigates a potential of synergetics in the formation of modern nonlinear personality. Synergetics is seen in the quality of the methodology of psychophysiological, educational, social, communal and other problems of modernity. Psychosynergetics considers a person as an open hypersystem of synergetic order, which has a phase structure and is in an unbalanced state. The system in unbalanced conditions behaves fundamentally differently and requires means of self-preservation, self-adjustment. When people faced with new, atypical situations, they react to them

atypically, and therefore urgently need to develop new psychological strategies that provide psychosynergetics. The modern world is a world of systemic crisis, which is observed in various spheres of life. Modern world requires a systematic holistic thinking, unity of fundamental theoretical and practical applied knowledge and skills, creative approach and nonlinearity of thinking in solving problems. It is important for a person order to solve the conflict problems between the external and internal world, and establish mechanisms of nonlinear positive feedback with the external world. Internal consistency of system elements is also a necessary condition for success. The main task of the individual is to realize himself as a whole, as a system. The whole must figure itself out in order to fit harmoniously into the system of the world. Thus, the whole is acquiring qualitatively new parameters and characteristics, according to which there is a change of its parts through the mechanisms of system coordination.

The principles of holism require a person to develop special abilities and strategies (psycho-emotional, ideological), adequate to the nature and stage of the environment: flexibility of thinking, corresponding to its nonlinear characteristics, temporality – self-organization, systemic coherence. Education, which is also an element of a single system, must have its own and teach a person the skills to create and maintain integrity, be able to identify and relate themselves as a whole with the integrity of another person or society.

Key words: synergetics, nonlinear personality, holism, creative thinking, upbringing, education.

В. П. Кульченко, канд. филос. наук, доц.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины,
ул. Героев Оборон, 15, г. Киев, 03041, Украина

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ СИНЕРГЕТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ НЕЛИНЕЙНОЙ ЛИЧНОСТИ

В статье исследуется воспитательный, образовательный и психологический потенциал синергетики при формировании современной нелинейной личности. Синергетика рассматривается в качестве методологии решения психофизиологических, образовательных, социальных, коммуникативных и других проблем современности. Современный мир – это мир системного кризиса, который наблюдается в самых разнообразных сферах жизни. Такой мир требует системного холистического мышления, единства фундаментальных теоретических и практических прикладных знаний и умений, творческого подхода и нелинейности мышления. Для решения конфликтных ситуаций между внешней средой и внутренним миром человека важно наладить механизмы нелинейной положительной взаимосвязи. Внутренняя согласованность элементов системы также является необходимым условием целостности. Главной задачей индивида является осознание себя как целого, как системы. Целое должно уяснить себя, чтобы гармонично вписаться в систему мира. Образование, которое тоже является элементом единой системы, призвано научить человека навыкам создания и сохранения целостности, умения идентифицировать и соотносить себя целостного с целостностью другого человека или социума.

Ключевые слова: синергетика, нелинейная личность, холизм, творческое мышление, воспитание, образование.

УДК 1(477) "18/19"

В. Г. Нападиста, канд. филос. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
napadistaya@ukr.net

ІДЕЯ ПРОГРЕСУ В ДОСВІДІ АКАДЕМІЧНОГО ФІЛОСОФУВАННЯ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Здійснено аналіз поглядів представників академічної філософії в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на прогрес, його складові, джерела, рушійні сили та практичні наслідки його втілення. Визначено, що тема прогресу належала до кола актуальної проблематики академічного філософування в Україні зазначеного періоду. Серед творчого доробку персоналії, які цікавились ідеєю прогресу, привертають увагу розмисли: С. С. Гогоцького, М. Я. Грота, М. О. Олесницького, Г. І. Челпанова. Найбільш розгорнено ідея прогресу представлена у творчому спадку богословомораліста М. О. Олесницького, який вбачав у прогресі єдність науково-технічного й морального поступу. Ознаками прогресу, на його думку, були зростаюча влада людського духу над природою, посилення інтеграційних процесів духовного спрямування у відносинах між народами й державами на підставі зростання значимості окремої особистості.

Для поглядів академічних філософів в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на проблеми прогресивного поступу історичного процесу, відмінних між собою за обсягом детального аналізу багатогранності ідеї прогресу, характерна наявність спільного мотиву, який із певними інтерпретаціями полягає в тому, що прогресивний поступ людства можна розглядати лише в єдності матеріально-економічного, науково-технічного розвитку суспільства та морального вдосконалення особистості, яке в цьому процесі є домінуючою, провідною силою.

Ключові слова: академічна філософія, прогрес, науково-технічний прогрес, моральний прогрес, моральне вдосконалення людини.

Постановка проблеми. Ідея прогресу зіграла ключову роль у конструюванні та розбудові архітекτονіки сучасної західноєвропейської цивілізації. В останні десятиліття авторитетність її статусу суттєво знизилась, що спонукає до ретроспективного погляду на окремі інтелектуальні контексти її розгортання, пошуків варіативних відмінностей у її трактуванні та оцінюванні ймовірних наслідків в результаті впровадження у різноманітні соціальні практики.

Прийнято вважати, що ідея прогресу розпочала свій триумф в епоху Просвітництва, коли усталилась лінійна парадигма історичного процесу, накопичилась достатня база наукового знання і, головне, започаткувалось його впровадження у практичне життя, урізноманітнилися/ускладнилися/удосконалилися суспільні відносини, що загалом демонструвало кількісно вимірювані переваги теперішнього над минулим.

Ідея прогресу та практичні результати її втілення не були полишені щирої зацікавленості як з боку її палких прихильників, так і запеклих/поміrkованих противників. Арсенал аргументів прихильників ідеї прогресу ґрунту-

ється на очевидно переконливих, кількісно вимірюваних, чуттєво відчутних, практично фіксованих результатах, насамперед технічного/технологічного ґатунку, що стають основою для урізноманітнення життя соціуму і наочно ілюструють поступальний розвиток людства.

Завдяки технічно-технологічному озброєнню людська спільнота сьогодення володіє потужними можливостями: від занурення у космічний простір (заявлено про недалеку перспективу колонізації Місяця, Марса, видобутку корисних копалин з астероїдів тощо) до втручання/корегування/моделювання процесів, що відбуваються у мікросвіті, завдяки напрацюванням сучасних біотехнологій; нейробіологія, нейролінгвістика відкривають нові шляхи для пізнання/кореляції/керування людською психікою/свідомістю, а ІТ-технології забезпечують ресурсами для посилення інтелектуальних спроможностей людства, заміни людської особи як актора виробничого процесу та активно рухаються до фінальної мети – штучного інтелекту. За таких якісно нових технологічних надбань, напевно, що й критики ідеї прогресу не стануть заперечувати